

IZGRADNJA PARTIKULARNE CRKVE: ŽUPNA I BISKUPIJSKA TIJELA

Marin SRAKIĆ, Đakovo

Sažetak

Ovaj rad ima tri osnovna dijela. U prvom dijelu postavili smo pitanje, kome u izgradnji mjesne Crkve pripada prednost, ljubavi ili strukturama. Na iskustvu povijesti i života Crkve možemo lako zaključiti da i ljubav i strukture imaju svoje mjesto u izgradnji crkvene zajednice. Naime, još u prvim koracima mlade Crkve, kad je Duh Božji izgrađivao i snažio crkvenu zajednicu, ta ista zajednica ustanovljavala je strukture. Dakako, ako se strukture nisu stvarale po mjeri i prema potrebama Crkve, tada su one bile kočnica napretku crkvene zajednice; naprotiv, ako su bile zdrave, tada su bile nezamjenjivo sredstvo kreativnog ostvarenja organiziranog i kapilarnog rada. U tom dijelu iznesene su neke poteškoće i opasnosti kolegijalne uprave, kao i temeljna načela strukturiranja partikularne Crkve. U drugom dijelu iznesena su osnovna načela o župi kao »zajednici zajednica«, te o onima koji djeluju u župi, kao što su župnik, župno ekonomsko vijeće i župno pastoralno vijeće. U trećem dijelu samo smo kratko naveli temeljne strukture i njihovu ulogu u izgradnji biskupijske zajednice.

Ključne riječi: *crkvene strukture, biskupijska tijela, župna zajednica, župnik, župna vijeća.*

Uvod: kršćanska zajednica nastaje snagom Duha Svetoga

Sv. Luka je u Djelima apostolskim opisao kako je nastajala, razvijala se i živjela prva kršćanska zajednica u cjelini, ali i kako su nastajale i partikularne crkvene zajednice. On je naveo i opisao važnost stupova prve Crkve, u prvom redu Petra i Pavla te druge apostole, Barnabu, Apolona, a u svojoj skromnosti spomenuo je i sebe. Međutim, glavni nositelji povijesti nisu bili apostoli i njihovi suradnici, nego *Duh Sveti* koji je dan, *Božja Riječ* koja se naviještena, te *vjera u uskrsloga Gospodina*. Sam Gospodin je rekao: "*Primit ćete snagu Duha Svetoga koji će sići na vas...*" (Dj 1,8). To je sv. Pavao izrazio u Poslanici Korinćanima: "Mnogi govore: ja sam Pavlov, ja Apolonov, ja Kefin..." (usp. 1 Kor 1, 12), ili ono

«Štoviše, trudio sam se više nego svi oni – ali ne ja, nego milost Božja sa mnom» (1 Kor 15,10). Dakle, prva kršćanska zajednica ponajprije bila je raspoložena prema daru-snazi-obećanju, to jest Duhu Svetom. Time ona nije ostala pasivna, naprotiv, ona je postupala dvojako: prije svega ona se koncentrirala, ujedinila, da bi doživjela Kristovo uskrsnuće i njegov dar, a potom se širila da bi razglasila radosnu vijest spasenja u Kristu i da drugima priopći dar što ga je primila.¹ Ako ne vjerujemo u djelovanje Duha Svetoga, pretvaramo se u poljoprivrednu zadrugu, firmu, koja skuplja novac, gradi, troši, ali uglavnom tapka na jednome mjestu.

1. Ljubav i(ili) strukture

Djela apostolska opisuju život Crkve; kako je mlada Crkva rasla, tako su se strukturirale službe i stvarale forme. Apostoli su najprije izabrali zamjenu za apostola izdajnika, zatim su postavili đakone, potom je, malo-pomalo Crkva rasla, te su pronalazili načine kako podržavati veze, pohađati nove zajednice, organizirati evangelizaciju. S vremenom je nastao »ordo«, od kojega i dolazi ime sakramenta što ga primaju svećenici, nasuprot ostalih vjernika koji se nazivaju »plebs«-»laos«. Dakle, s tog organizacijskog vida, Duh, kao prvi akter rasta Crkve, nije zanemario strukture, nego se izricao preko njih. Ustvari, Bog je vrhovni red i savršenstvo, on je mir i sklad; a tko ga ljubi, upravo zato što je nadahnut Duhom Svetim, izbjegava improvizaciju i površnost. Istina, postoji *opasnost od struktura*: ona može postati teret a ne sredstvo, može biti privid, površan red, prazna kutija. Drugim riječima može izgubiti vrijednosti radi kojih je nastala, odnosno da se ustanovljuje kako bi sakrila prazninu nutarnjeg duha.

1. 1. Crkva stvara strukture

I danas smo često zbunjeni pred tolikim strukturama crkvene uprave, pred bezbrojnim sastancima župnih, dekanatskih, biskupijskih pastoralnih i prezbiterskih vijeća; povjerenstava svih stupnjeva i struktura koordinacije. Ista zbunjenost nastaje pred aktivnošću biskupijskih kurija u kojima se sve više umnažaju strukture, koje se kompjutoriziraju, koje proizvode hrpe dokumenata, relacija, formulara koje treba čitati, studirati, produbljivati, raspraviti... Katkada se doista nalazimo pred strukturama koje su nastale da im služimo a ne da služe, izmišljaju se da drugima osiguraju posao i da mnogi gube vrijeme. Nijedan se grješnik nije obratio na temelju tolikih pastoralnih susreta ni na temelju tona tiskanog papira. Ne dolaze na vidjelo plodovi Duha. Mnogo se truda ulaže u koordinaciju i red, a rezultati u svetosti i rastu Kristova Tijela su nezatni.² Pomalo se osjeća umor. Primjećuje se slaba učinkovitost, beskorisnost brojnih

¹ Usp. C. GHIDELLI, *La Chiesa vive. Per una rilettura teologico-pastorale degli «Atti degli Apostoli»*, Editrice A.V.E., Roma, 1978, str. 27-35.

² Usp. G. MACCHIONI, *Evangelizzare in parrocchia. Il metodo delle «cellule»*, Ed. Ancora, 1998², str. 125 sl.

struktura koje su nastale u posljednje vrijeme. Je li to kriza sustava ili kriza u sustavu? Ili kriza osoba koje se nalaze u strukturama?³

Ipak, što god mislili o tome, crkvene strukture su korisne, štoviše one su nezamjenjive u složenom organizmu; one su potrebne kao kostur tijelu, bez kojega ono ne može uspravno stajati. Tako struktura postaje nezamjenjiva za organizirani i kapilarni rad, za provjeru obavljenog posla, za ispravak svakog poremećenog djelovanja, za pomoć svakom bratu koji je u nevolji, za oživljavanje i poticaj na dobro, za iskazivanje hvale Bogu za svaki napredak njegova djela. Po njoj se svi vjernici mogu lakše osjetiti jednim srcem i jednom dušom, mogu steći živahnost Kristova Tijela, mogu obilno uzvratiti darove primljene od Boga. U projektu evangelizacije ispravno shvaćena struktura mora postati naravno sredstvo kreativnog ostvarenja nade koju Bog usađuje u srce pastira zajednice, mora biti opipljiv vid one »vizije« zajednice koju je Duh usadio u srce evangelizatora, mora postati opipljiv, praktičan, djelatan način kojim služenje ljubavi Krista može dospjeti do svih »ovaca« stada.⁴

1.2. Ljubav ili strukture?

Neki prigovaraju što se prevelika pažnja posvećuje strukturama na štetu primata ljubavi. Ovdje se ne bismo zaustavljali na teoriji o institucijama i strukturama, njihovom odnosu prema ljubavi kao temeljnoj vrijednosti u jednoj zajednici, njihovim temeljnim zahtjevima, kao što su zakoni utjelovljenja, povijesnosti i vremenitosti. Povijesnosti, jer se radi o organizaciji odnosa među raznim osobama koje pripadaju određenoj kulturi; vremenitosti, jer su savjesti »u pokretu« i stvaraju se, utjelovljuju vrednote samo na progresivan i susljedan način. Stvarati strukture znači precizirati vremena, mjesta, teme, metode, procedure, pravila ponašanja. Osobe i skupine sazrijevaju u svijesti o njihovim vrijednostima. Odatle slijedi da strukture koje imaju vrijednost jednom vremenu, ne moraju vrijediti u drugom. Karakteristični zahtjevi struktura su *fleksibilnost, funkcionalnost i relativnost*. Smatrati jednu strukturu »nedirljivom« je idolatrija. Ako doista nisu fleksibilne, relativne i funkcionalne, strukture postaju luđačka košulja (*camicia di forza*) koja priječi slobodu, i prema tome otežava, ili čak sprečava rast osoba i zajednica.

Crkva je vidljiva zajednica i zato su joj potrebne strukture koje izražavaju njezino zajedništvo i u službi su zajedništva. To znači da imaju posrednički karakter. U odnosu prema biskupovom autoritetu, sve strukture i oni koji ih sačinjavaju imaju *konzultativni savjetodavni glas*, i samo on ima odlučujući glas. Odatle slijedi da biskup može juridički odlučiti i drugačije nego što mu je savjetovano. Koji onda smisao ima neki savjet? Kako izbjeći samovoljne

³ Usp. G. INCITTI, *Il Consiglio presbiterale. Alle origini di una crisi*, EDB, Bologna, 1997, str. 7.

⁴ Usp. G. MACCHIONI, *Nav. dj.*, str. 125 sl.

postupke? Ako Duh Sveti govori cijelom Božjem narodu, kako se mogu odluke prepustiti jednome? S druge strane, po svojoj naravi, Crkva ne prihvaća odluke većine, jer nije demokracija, ali ne prihvaća niti diktatorske odluke, jer nije monarhija, pogotovo ne apsolutna monarhija. Crkveno zajedništvo zahtijeva, s teološkog stajališta, najveću konvergenciju i suglasnost u donošenju odluka...

Kako to prevladati? Samo se u ljubavi može prevladati napetost između teološke i juridičke vizije autoriteta Crkve. Nismo naivni i znamo da će uvijek biti različitih mišljenja u Crkvi, štoviše, znaju se stvarati »političke struje« koje polaze od predrasuda ili »stranačkih opredjeljenja«. Zato opće dobro traži da autoritet donese odluke i protiv većine, kao posljednja instanca...⁵ Da bismo mogli ostvariti zadaću struktura ili institucija, treba razmisliti o njihovom značenju. Strukture, na bilo kojoj razini one bile, moraju biti na službu čovjeku, i obratno. Društvene institucije su uvijek instrumenti, dakako, važni instrumenti, no one ostvaruju svoju bogatu plodnu zadaću samo ako u središtu njihova razmišljanja bude čovjekov integritet. Institucije same po sebi neće stvoriti Crkvu, nju mogu stvoriti ljudi.⁶

1. 3. Poteškoće i opasnosti kolegijalne uprave

Za vrijeme Koncila i neposredno poslije njega, uglavnom s odobravanjem pa i oduševljenjem, prihvaćen je *princip kolegijalnosti i suodgovornosti u Crkvi*. No, brzo su se uočile poteškoće koje mogu doći s raznih strana. Od strane poglavara, biskupa ili župnika, mogu se javiti sljedeće poteškoće: a) *pasivnost*, tj. kad on nema jasno izraženu osobnost, tako da se ne zna što misli i što hoće; b) *pretjerani autoritarizam*, tj. kad je poglavar birokrata te samovoljno vlada u ime zakona. Ima poteškoća i od strane suradnika, članova pojedinih vijeća: a) *pasivnost*, kad pojedinci čine ono što im se naredi; b) *rušilačka kritika*, koja se pojavljuje u obliku eksplozivne agresivnosti.⁷

1.4. Temeljna načela strukturiranja partikularne Crkve

Pastoralni direktorij za biskupe »*Ecclesiae Imago*« iz 1973. godine donio je neka opća načela za pastoralno djelovanje biskupa, koja se mogu, »mutatis mutandis« primijeniti i na predvoditelje drugih crkvenih zajednica, u prvom redu na župnika. Ta bi načela bila:

⁵ Usp. J.B. CAPPELLARO, *Edificare la Chiesa locale. Guida alle strutture diocesane e parrocchiali*, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano, 1999, str. 11-30.

⁶ Usp. IVAN PAVAO II, Discorso all' Ufficio di Presidenza del Parlamento Europeo, 5 aprile 1979, u: GIOVANNI PAOLO II., *Profezia per l'Europa*, a cura di M. Spezzibottiani, Piemme, Casale Monferrato, 1999², br. 13.

⁷ Usp. J. BRKAN, Kompetencija i uloga svećeničkih vijeća u pokoncilskoj Crkvi, u: *Službeni Vjesnik Nadbiskupije Zagrebačke* 9 (1981), str. 216-217.

(1) *Načelo općeg dobra.* Opće dobro biskupije (ili župe) usmjereno je prema zajedničkom dobru opće Crkve, ali ima prednost ispred drugih parcijalnih dobara biskupije. Da ne bi onemogućio zakonito parcijalno dobro, biskup treba upoznati koje je opće dobro biskupije tako da istražuje samu stvar, da se savjetuje s razboritim ljudima pa i laicima, naročito danas kad se stvari brzo mijenjaju.

(2) *Načelo jedinstva.* Obavljajući pastirsku službu, biskup mora znati da je on »vidljivo načelo i temelj« jedinstva partikularne Crkve koja mu je povjerena, i da uvijek mora težiti prema jedinstvu cijele Crkve.

(3) *Načelo odgovorne suradnje.* Svi vjernici, bilo kao pojedinci ili udruženi, imaju pravo i dužnost surađivati na poslanju Crkve, prema svome pojedinačnom pozivu i prema darovima što su ih primili od Duha Svetoga. Isto tako oni uživaju pravednu slobodu bilo u mišljenju ili u djelovanju u stvarima potrebnim za opće dobro. Biskup bi trebao rado prihvatiti tu suradnju. Trebao bi s drugima rado podijeliti osobnu i zajedničku odgovornost, očitovati povjerenje, a one koji obnašaju crkvene službe i zaduženja poticati i pomagati, da svjesno i spremno obavljaju službe koje im po pozivu ili po kanonima s pravom pripadaju.

(4) *Načelo supsidijarnosti.* Biskup ne bi trebao na sebe preuzimati ono što drugi mogu dobro obaviti, naprotiv, trebao bi pomno poštivati zakonitu kompetenciju drugih, tako da s drugim suradnicima podijeli ovlasti, i da podupire pothvate i pojedinaca i udruga.

(5) *Načelo koordinacije.* Biskup je pozvan ne samo stimulirati, animirati i povećavati one snage koje djeluju u biskupiji, nego ih međusobno usklađivati, da se izbjegnju štetna rasipanja, beskorisna umnažanja i opasne razmirice, ali tako da uvijek pazi na zakonita prava i slobodu vjernika.

(6) *Načelo staviti prikladne na prikladno mjesto.* Neka biskupa u upravi biskupije vode nadnaravni motivi i dobro duša i neka čuva dostojanstvo osoba, njihove prirodne talente, i neka ih stavi na prikladno mjesto.⁸

2. Župa

Prema hrvatskoj etimologiji, izraz »župa« označava administrativnu jedinicu kojoj je na čelu »župan«, odnosno »župnik«, a u latinskom jeziku izraz »paroecia« i romanskim jezicima »parrocchia« dolazi od grčkog glagola »paroikéo«, što znači stanovati u blizini, kraj grada, ili od grčke imenice »paroikía«, što znači obitavanje u tuđinskoj zemlji, biti stranac.⁹

⁸ Usp. SACRA CONGREGATIO PRO EPISCOPIS, *Directorium de pastoralis ministerio episcoporum*. Typis Polyglottis Vaticanis, 1973, br. 93 – 98.

⁹ Usp. F. R. ROMERSA, *Il rinnovamento della parrocchia nella Chiesa italiana dal Concilio ad oggi*, PUL., Mursia, 1999, str. 19; A. AMBROSANIO, *Parrocchia famiglia di Dio. Lettera Pastorale*, 1992, str. 11.

Prije nekoliko desetljeća digla se tako velika povika i oštra kritika na instituciju župe, da se činilo kako je toj staroj crkvenoj instituciji došao kraj. Međutim, i Drugi vatikanski koncil potvrdio je župu kao osnovnu crkvenu zajednicu, koja na neki način predstavlja vidljivu Crkvu raširenu po cijelom svijetu, u kojoj se ostvaruje trostruka svećenička služba (poučavanja, posvećivanja i upravljanja).¹⁰ O župi se kaže: »Župa pruža uzoran primjer apostolata zajednice time što ujedinjuje sve različitosti ljudi koji se u njoj nalaze i ugrađuje ih u sveopćenitost Crkve.«¹¹ U isto vrijeme, i kasnije, jednaki sud izricali su i rimski biskupi. Papa Pavao VI. je često govorio o župi, a nekada je znao izreći pohvalu toj instituciji: »Mi imamo veliko poštovanje prema formuli katoličkog života što ga predstavlja župa. Imajte ga i vi.«¹² U Apostolskoj pobudnici *Christifideles laici* papa Ivan Pavao II. kaže da župa ima uvijek univerzalnu dimenziju, svoj najneposredniji i vidljivi izraz. Papa nije mogao mimoći ni poteškoće na koje nailazi institucija župe. Između ostaloga, on je naveo da je najčešći problem veličina župa, odnosno golema prostranstva na kojima se prostiru ili naročiti životni uvjeti nekih kršćana, npr. prognanika.¹³

2.1. Župa – zajednica vjernika

Očito, kako iskustvo pokazuje, župa prema starom shvaćanju i tradicionalnom pastoralu nije u stanju ispuniti svoju zadaću. Analizirajući situaciju Crkve u Italiji, jedan talijanski autor je opisao pet rana od kojih boluje talijanska župa, i od kojih bi je trebalo izliječiti da župa može ispuniti svoju zadaću nove evangelizacije. Te bi rane bile: (1) anemično poslanje, (2) sklerotična kateheza; (3) socio-pastoralna nebriga; (4) rascjep između župa i pokreta; (5) kler koji ne pazi uvijek na nova socio-pastoralna pitanja.¹⁴

Drugi vatikanski koncil je izazvao radikalnu promjenu načina shvaćanja i življenja Crkve, ostvarujući temeljni prijelaz: iz bitno *institucionalnog* vida na snažno *komunionalni* vid Crkve. Crkva je opisana kao otajstvo zajedništva, sakrament spasenja, Božji narod na putu, zajednica vjere, nade i ljubavi, stado, ovčinjak, polje, zaručnica, majka, obitelj, kuća, hram, tijelo, siromašna, prognana, hodočasnička. Kao logična posljedica tih sugestivnih slika, nakon Koncila je provalio fenomen malih zajednica, crkvenih skupina, crkvenih bazičnih zajednica.

¹⁰ Usp. DRUGI VATIKANSKI SABOR, *Christus Dominus*, dekret o pastirskoj službi biskupa, KS, Zagreb, 1970. br. 30-32.

¹¹ DRUGI VATIKANSKI SABOR, *Apostolicam Actuositatem*, dekret o apostolatu laika, KS, Zagreb, 1970, br. 10.

¹² *Insegnamenti di Paolo VI*, sv. 14, Città del Vaticano, 1976, str. 656.

¹³ IVAN PAVAO II., *Christifideles laici*, enciklika o pozivu i poslanju laika u Crkvi i u svijetu, KS (Dokumenti 93). Zagreb, 1990, br. 26. Pregled nauke o župi Pape Pavla VI. i Ivana Pavla II. vidi u: F. R. ROMERSA, *Nav. dj.*, str. 67-110.

¹⁴ Usp. A. FALLICO, *Le cinque piaghe della parrocchia italiana tra diagnosi e terapia*, Ed. Chiesa-Mondo. Catania, 1995, passim.

Otkako se na Drugom vatikanskom koncilu Crkva predstavila kao Božji narod i *zajedništvo*, i razmišljanje o župi išlo je u tom pravcu. Novi Zakonik kanonskoga prava iz 1983. godine prvi puta donosi definiciju župe veleći da je ona: »*određena zajednica vjernika (kan. 515 §1), koju vodi župnik kao «vlastiti pastir... u suradnji s drugim prezbiterima ili đakonima i uz pomoć koju mu pružaju vjernici laici, prema pravnoj odredbi» (kan. 519).* Papa Ivan Pavao II. je upozorio, što bi trebalo učiniti da župa ispuni svoju zadaću u partikularnoj Crkvi: »Da bi sve župe bile zaista kršćanske zajednice, mjesne vlasti moraju potaknuti: a) usklađivanje župnih struktura iskoristivši veliku fleksibilnost što je dopušta Kanonsko pravo, promičući naročito sudjelovanje laika u pastoralnim odgovornostima; b) male bazične crkvene zajednice, koje se još zovu žive zajednice, gdje bi se vjernici mogli uzajamno hraniti Božjom Riječi i iskazati se u služenju i u ljubavi; te zajednice pravi su izraz crkvenog zajedništva i centri evangelizacije, u zajednici sa svojim pastirima.«¹⁵ U tom smislu su odgovorile neke partikularne Crkve, kao npr. Talijanska biskupska konferencija, koja je izradila projekt *Župa zajedništvo zajednicâ*.¹⁶

2.2. *Župa – zajedništvo zajednicâ*

Suvremeni pastoral u župi treba organizirati i provoditi u župi kao u »zajedništvu zajednicâ«. Kao što ne može postojati prava zajednica bez zajedništva, tako ne može postojati pravo zajedništvo bez zajednice. Da se »zajedništvo« može živjeti, potrebna mu je »zajednica«, a zajednica je »konkretna forma« zajedništva. O kojim se to zajednicama radi? Riječ je o crkvenim bazičnim zajednicama. I ovdje želimo samo kratko reći što one nisu, a što jesu.

Bazične skupine *nisu*:

- nove pastoralne strategije koje će nadomjestiti nedostatak klera;
- novi pokret ili nova udruga u Crkvi;
- crkvene kategorijalne skupine;
- skupovi u svrhu biblijske, teološke ili sociološke specijalizacije.

Bazične skupine *jesu*:

- manje skupine (okupljanja) Crkve, žive ćelije župe s teritorijalnom odgovornošću koju im povjerava župnik u župi koja je podijeljena u nekoliko područja;
- zajednice po mjeri čovjeka, malene, jednostavne, heterogene, koje se okupljaju u pastoralnim područjima decentralizirane župe;

¹⁵ IVAN PAVAO II., *Christifideles laici*, br. 26.

¹⁶ Usp. F. R. ROMERSA, *Nav. dj.*, str. 216

- kapilare koje prenose kisik Evandjelja u udaljenije i periferne strane župnog područja;
- razgranatosti Crkve koje s jedne strane »primaju« sok sakramentalne milosti samog tijela mjesne Crkve, a s druge strane, »daju«, donose brojne plodove na dobro Božjega naroda.¹⁷

Na prvom zasjedanju Druge biskupijske sinode đakovačke i srijemske očitovala se učinkovitost rada u malim skupinama. Vjernici laici koji su nastupali najčešće su članovi nekih skupina u župi (te katoličkih laičkih udruga ili pokreta) u kojima su kroz kapilarni rad stjecali vjerničku zrelost i crkvenost. U posljednje vrijeme oni su zajedno sa župnicima u manjim (formalnim ili neformalnim) skupinama spremali rad sinode. Čini se da je to budućnost župa i djelovanja u njima. A kako se postaviti prema »bazičnim crkvenim zajednicama«, upozorava papa Pavao VI. u svom Apostolskom nagovoru *Evangelii nuntiandi*.¹⁸ Svakako, treba bdjeti da se one ne pretvore u bolesne stanice koje bi mogle rastočiti tkivo Crkve.

Zakonik kanonskoga prava veli: »Župa je određena zajednica vjernika trajno ustanovljena u partikularnoj Crkvi, za koju je pastirska briga, pod vlašću dijecezanskog biskupa, povjerena župniku kao njezinu vlastitom pastiru« (kan. 515 § 1). »Župnik je vlastiti pastir povjerene mu župe koji vodi pastoralnu brigu za predanu mu zajednicu pod vlašću dijecezanskog biskupa... u suradnji s drugim prezbiterima ili đakonima i uz pomoć koju mu pružaju vjernici laici, prema pravnoj odredbi« (kan. 519). Isti Zakonik određuje da župa ima svoje ekonomsko vijeće, (usp. kan. 537) a prema savjetu prezbiterskog vijeća i pastoralno vijeće (usp. kann. 536 § 1).

Prvi puta Zakonik definira župu kao «određenu zajednicu vjernika». Ujedno navodi da župnik skrbi o župi «u suradnji s drugim prezbiterima ili đakonima i uz pomoć koju mu pružaju vjernici laici...». Dakle, ne sam. Kako je tužno kad biskup prigodom kanonskog pohoda nema koga susresti u župi osim župnika i kada ima župu na dlanu nakon jednosatnog razgovora sa župnikom. Kako je tužno kad župnik mora ili hoće biti sve: župnik i zvonar, sakristan i ministrant, orguljaš i ekonomist... Možda se tako može polučiti kakav uspjeh, ali je on kratkog daha i uspjeha. Možda bismo ustanovu župe mogli usporediti s glazbenom partitурom u kojoj se isprepliću i nadopunjuju instrumenti i glasovi? Pastoralna aktivnost zamišlja župu kao *kompoziciju* u kojoj svaki instrument i svaki glas daje svoj doprinos, koji puta mali doprinos, ali bez kojega simfonija ne bi uspjela.¹⁹

¹⁷ Usp. *Ondje*, str. 217-218.

¹⁸ PAVAO VI., *Evangelii nuntiandi*, KS, Zagreb, 1976, br. 58.

¹⁹ Usp. A. BORRAS, *La parrocchia. Diritto canonico e prospettive pastorali*, EDB, Bologna, 1997, str. 285.

Opisujući župu, Zakonik najprije iznosi što je župa u svojoj *strukturi*, a onda što župa u *svome djelovanju* čini. Župa nije prvenstveno struktura, teritorij, zgrada, niti neka vrsta crkvene općine u kojoj se vode crkvene matice. Župa je zajednica vjernika koja se sabire na jedno mjesto i po vjeri živi samo »otajstvo« Crkve koja je u njoj prisutna i koja u njoj djeluje. U župi, uz župnika, djeluju svećenici, zaređeni službenici, redovnici i redovnice te laici. Svatko na svome planu.

2.3. Župnik

Župa je povjerena župniku koji je »vlastiti pastir« župe, koji u njoj predstavlja dijecezanskog biskupa. Njegova je služba temeljna za župnu zajednicu, jer vrši svoju službu kao pastir, svećenik i učitelj. Župnik je pozvan svima u župi naviještati Riječ Božju, napose u homiliji za vrijeme euharistijskog slavlja i u katehetskoj pouci. On je prvi kateheta (i vjeroučitelj) zajednice. On se mora truditi da Božja Riječ dospije ne samo do onih najbližih, nego i onih koji su udaljeni od zajednice. Osim toga, on mora skrbiti o sakramentalnom životu župne zajednice, napose o euharistijskom slavlju koje je središte i vrelo kršćanskog života. Konačno, župnik mora mudro obavljati službu zajedništva i jedinstva. On ne smije stati ni na jednu stranu, nego mora pripadati svima. Župnik je poslužitelj zajedništva i na službu zajednice punim radnim vremenom, ali nije pozvan sve činiti sam mjesto drugih, jer bi tada zajednica stagnirala, nego je pozvan njegovati karizme, milosne darove što ih Duh Sveti dijeli pojedinim članovima zajednice i sve ih čini odgovornima i sudionicima života i poslanja Crkve. Župnik je za zajednicu, on je predstavlja, za nju moli svaki dan i slavi svetu misu za svoj narod, on oprašta grijehе. Žalosno je kad netko postavlja pitanje je li svećenik dužan moliti časoslov, naime on je zato i postavljen u crkvenoj zajednici, da se za nju i s njom moli.

Župnik (a to vrijedi i za biskupa) ima specifičnu zadaću bdjeti nad duhovnim pokretima, duhovnostima, katoličkim udrugama, a napose mora **odabirati i koordinirati** karizme, a ne gušiti ih ili izjednačavati. S jedne strane ne smije nikako uništiti izvornost, genijalnost i mnogovrsnost koja dolazi od različitih karizmi, s druge strane, posebno je odgovoran da mnogostrukost ne ugrozi jedinstvo. Ponekad će se od njega tražiti energičan nastup. Bilo da pretjera ili popušta, ako ne shvaća svoj poziv i zadaću, svećenik postaje manipulator i izdajica svoje zajednice.²⁰

2.4. Župne strukture

»U suradnji s drugim prezbiterima, đakonima....«, kaže kan. 519. Ako u župi borave i drugi svećenici, tada je župnik pozvan organizirati pastoralno

²⁰ Usp. G. MARCANDALLI, *Il sacerdote a servizio della comunità*, Edizioni O.R., Milano, 1974, str. 85.

djelovanje u suradnji i u dogovoru s njima. Time se nipošto ne umanjuje prva odgovornost župnika, naprotiv, on ostaje prvi odgovoran za život župe i koordinator sveukupnog pastoralna na području župe. Slično vrijedi i za redovnike/redovnice koje borave na području župe. One mogu biti od velikog značenja za župu i njezin život.

a) *Župno ekonomsko vijeće.* Zakonik kaže da župnik upravlja župom «...i uz pomoć koju mi pružaju vjernici laici...». Vjernici laici mogu pružiti pomoć župniku u upravi župe ili pojedinačno ili kao članovi nekih crkvenih institucija (struktura). Svaka župa mora imati *župno ekonomsko vijeće* koje se ravna ne samo općim crkvenim pravom, nego i normama koje propisuje dijecezanski biskup. Ono pomaže župniku u upravi materijalnim dobrima, ali tako da župnik predstavlja župu u svim pravnim poslovima. (usp. kan. 537). Njega je načelno zahtijevao i Drugi vatikanski koncil.²¹ Ako župnik cijeni to vijeće i prihvaća njegov doprinos, tada snažnije dolazi do izražaja razlika između uloge što ih imaju svećenici od uloge vjernika laika. Treba ga je tako ustanoviti da ono funkcionira, a funkcionirat će ako bude sastavljeno od članova koji se razumiju u gospodarska pitanja ili civilno pravo, koji su moralnog integriteta i crkvenog mentaliteta. Oni su doista pozvani pomoći župniku u upravi crkvenim dobrima, savjetovati župnika, planirati za budućnost, voditi brigu o primicima i izdacima, a na kraju godine potpisati završne račune. Bez savjetovanja s ekonomskim vijećem župnik neka ne ulazi u neke projekte povezane s izdacima koji nemaju financijskog pokrića. Ako u župi postoji i župno pastoralno vijeće, tada je potrebno da ta dva vijeća koordiniraju i surađuju, napose u onim pitanjima koja se tiču i ekonomije i pastoralna. Prema novom sustavu o uzdržavanju klera ekonomsko vijeće bi trebalo voditi brigu o uzdržavanju župnika i drugih svećenika koji možda djeluju u župi. Ekonomsko vijeće bi se trebalo povremeno sastajati, napose kad se u župi poduzimaju veći poslovi.

b) *Župno pastoralno vijeće.* - Začudo, ustanova župnog pastoralnog vijeća stavljena je na volju biskupu. Ako smatra prikladnim, biskup može narediti, nakon što se posavjetuje s Prezbiterskim vijećem (usp. kan. 536). Zakonik predviđa različite situacije u Crkvi pa zato stavlja biskupu na volju da odredi, hoće li se u njegovoj biskupiji to vijeće ustanoviti ili ne. Biskup treba prosuditi hoće li to vijeće biti od koristi župniku ili će mu, npr. zbog nedovoljne zrelosti vjernika napete (nezdrave) situacije u župi ili biskupiji biti na štetu. I to vijeće ima samo savjetodavni glas. Da bi dobro funkcioniralo, treba razmisliti o broju, sastavu i funkcioniranju vijeća. Broj ovisi o veličini župe. U sastav trebaju ući župnik, kao predsjedatelj, zatim oni (svećenici i redovnici/redovnice) koji sudjeluju u dušobrižničkoj službi i ostali vjernici, predstavnici raznih kategorija

²¹ DRUGI VATIKANSKI SABOR, *Presbyterorum ordinis*, dekret o službi i životu prezbitera, KS, Zagreb, 1970, br. 17.

vjernika.²² Treba ga strukturirati, podijeliti zadaće za razna područja života: odbor za evangelizaciju (katehete i vjeroučitelji), za liturgiju, za mlade, za katolički tisak, za ovisnike, za pozive u Crkvi... Ako želimo da župno ekonomsko vijeće ispuni svoju zadaću, ono mora surađivati sa župnim pastoralnim vijećem, i obratno.²³

Biskup treba biti prisutan u svojoj biskupiji, ali ne isključivo i prvenstveno »slavljenički« na svečanostima, jubilejima, blagoslovima. Pastirski pohodi župnika su prigoda da se biskup susretne s predstavnicima vjernika, s ekonomskim i pastoralnim župnim vijećem, vjeroučiteljima, ako je moguće i s predstavnicima škola, kao i s djecom koja pohađaju župnu katehezu ili se u župi okupljaju iz drugih naslova (pjevači, čitači, ministranti...).

c) *Nadžupna pastoralna vijeća*. - Župa nije otok usred mora. Ona je povezana ne samo sa središtem biskupije, nego i sa susjednim župama, najčešće unutar jednog dekanata odnosno jedne regije. Ako je biskupija velika, treba je podijeliti ne samo na dekanate, nego i na regije, vikarijate i sl., kao što su nekada biskupije bile podijeljene u arhiđakonate, koji su imali veliku ulogu u nekim razdobljima crkvene povijesti.

3. Biskupija

Ono što vrijedi za župu, u mnogočemu vrijedi i za biskupiju i obratno. Da biskup može ispuniti svoju trostruku zadaću, potrebni su mu suradnici, ali su potrebne i strukture, odnosno institucije. Zakonik kanonskoga prava predviđa sljedeće:

- (1) *Biskupijska sinoda (kan. 460-468)*
- (2) *Biskupijska kurija (kan. 469-474)*. U kuriju (ordinarijat spadaju osobe koje u administraciji, pastoralnoj službi i ekonomiji te sudstvu neposredno pomažu biskupu u upravi biskupijom;
- (3) *Generalni i biskupski vikar (kan. 475-481)*
- (4) *Biskupsko vijeće (kan. 473 §4)*
- (5) *Biskupijsko ekonomsko vijeće i ekonom biskupije (kan. 492-494)*
- (6) *Prezbiterско vijeće (kan. 495-501)*
- (7) *Zbor savjetnika (kan. 502)*

²² Usp. S. BERLINGÒ, Il consiglio pastorale parrocchiale, u: AA. VV., *La parrocchia*, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano, 1997, str. 249-266.

²³ Usp. F. COCCOPALMERIO, *La Parrocchia. Tra Concilio Vaticano II e Codice di Diritto Canonico*, Edizione San Paolo, Cinisello Balsamo (Milano), 2000, str. 207-226.

- (8) *Zbor kanonika (kan. 503-510).*
- (9) *Biskupijsko pastoralno vijeće (kan. 511-514)*
- (10) *Dekani (kan. 553-555)*
- (11) *Biskupijska ustanova za uzdržavanje klera i drugih crkvenih službenika.*

a) *Zbor savjetnika* - Čim je Biskupska konferencija odlučila da se sa stolnoga kaptola prenese zadaća biskupovih savjetnika, u nas je ustanovljen zbor savjetnika. Njihova je zadaća pružati pomoć i suradnju vlastitom biskupu u pastirskoj upravi biskupijom. Ta je uloga isključivo savjetodavna, ali u nekim slučajevima je odlučujuća, a za vrijeme sedisvakancije zadaća može biti jurisdikcijska. Zbor savjetnika je tijesno povezan s Prezbiterskim vijećem, jer njegovi članovi nužno moraju biti ujedno članovi Prezbiterskog vijeća, iako je taj zbor posve različit i autonoman u odnosu prema Prezbiterskom vijeću.²⁴ U nas je uvedena praksa da se biskup posavjetuje sa Zborom savjetnika ne samo u pitanjima od velike važnosti, nego i u pitanjima «kadrovske politike», tj. kad su u pitanju premještaji, podjela službe, iako to ne spada nužno pod kompetenciju Zbora savjetnika. Premještaji bi više spadali užem zboru, kao što je Biskupsko vijeće, u koje spadaju dijecezanski biskup, pomoćni biskupi, generalni vikar i biskupski vikari.

b) *Biskupijski pastoralni centar* - Prije više godina osnovan je u nas Biskupijski pastoralni centar koji objedinjuje razne pastoralne djelatnosti. Prije rata izrađivao je i provodio godišnji pastoralni plan i program. Organizirao je tečajeve za ženidbu, seminare za liječnike, čitače, organizirao je susrete crkvenih zborova, susrete za obitelji, biskupijske susrete mladih, pastoral duhovnih zvanja.... Pastoral zvanja je ne samo ustrajao nego se, pod vodstvom rektora Bogoslovnog sjemeništa, sve više intenzivirao. Nakon rata Biskupijski pastoralni centar je smanjio svoje programe. Razlozi su različiti, višestruki. Biskupijska sinoda je potakla da se ne samo vratimo na prijašnje djelatnosti, nego da ustrojimo nove. Na njega spada realizacija pastoralnih pothvata, počevši od one službe koju ima *Biskupijski katehetski ured*, pa do raznih područja pastoralna (mladi, obitelji, rubni, bolesni, hendikepirani...).

Izrada *godišnjeg biskupijskog pastoralnog plana i programa* od izuzetne je važnosti. U nekim biskupijama se svake godine na određenu nedjelju, koja je proglašena pastoralnom nedjeljom, započinje zajednički ostvarivati taj pastoralni program. Nešto slično nekadašnjoj *katehetskoj nedjelji*. Za vrijeme prvog zasjedanja 2. biskupijske sinode đakovačke i srijemske predloženo je i odlučeno da se svake godine u biskupiji slavi »*Dan biskupije*«. Tada bi se osim analize

²⁴ Usp. L. CHIAPPETTA, *Il Codice di diritto canonico. Comento giuridico-pastorale I*, sv. I-II-III, Edizioni Dehoniane - Napoli, br. 2175-2184; usp. N. ŠKALABRIN, *Božji narod*, Đakovo, 1995, str. 159-160.

učinjenoga iznio jednogodišnji pastoralni plan i program za sljedeću godinu. Na žalost, u biskupiji do sada nije bilo moguće ustanoviti *Biskupijsko pastoralno vijeće*, jer je premali broj župa imao ta vijeća. Nadamo se da će od ove godine i to vijeće zaživjeti, najprije na razini župe, a onda i na razini biskupije. U svakom slučaju, potrebno je ustrojiti institucije, strukture koje će biti nositelji i realizatori odluka i programa. Dakako, treba na vrijeme uočiti je li koja struktura zastarjela ili je postala kočnicom u izgradnji crkvene zajednice. Ona Pavlova: »Duha ne gasite!« (1 Sol 5,19) vrijedi ne samo za osobe, nego i za strukture.

ESTABLISHMENT OF PARTICULAR CHURCH: PARISH AND DIOCESAN BODIES

Summary

The paper is divided into three main parts. In the first part we ask ourselves: What to put first when establishing a local Church, love or structures. The history and life of the Church enable us to make an easy decision. Both have their role in the establishment of a Church community. Even during the first days when the Church was young, at the time when the Divine Spirit was establishing the Church community and making it stronger, that same community was establishing its own structures. Of course, when they didn't meet the needs of the Church, then they presented an obstacle for the improvement of the community. On the other hand – when created on healthy roots – they presented an irreplaceable means of a creative affirmation and organized, capillary work. This part also exposes some difficulties and dangers related to collegial administration as well as the basic principles for the establishment of the structures of a particular Church. The second part deals with the basic principles regarding a parish as “the community of the communities”, and the principles in regard with those who act within it: a parish priest, parish economic council and parish pastoral council. The third part only mentions the basic structures and their role in the establishment of a diocesan community.

Key words: *Church structures, diocesan bodies, parish community, parish priest, parish councils.*